

II tēma. Jaunas pieejas mūzikas analīzē

MŪZIKAS PSIHOANALĪTISKAIS ASPEKTS. GUSTAVA MÄLERA ORĶESTRA DZIESMAS¹

¹ Dziesmas ar orķestra pavadījumu.
– Red. piezīme.

Oana Andreika

Iezīmējot pavērsienu cilvēku zināšanās, psihoanalīze kļuva par fascinējošu jomu cilvēka esības, viņa iespēju un uzvedības motivācijas izpētei. Tā parādījās laikmetā, ko raksturo aktīvas pašizpaušmes politikā, ekonomikā, socioloģijā, jo īpaši zinātnē un mākslā, un tai bija sava loma revolucionārajās mentalitātes izmaiņās 19.–20. gadsimta mijā, kas ietekmēja visdažādākās ideoloģijas. Pretinieki skarbi kritizēja psihoanalīzes teorijas, koncepciju un terapeitisko praksi, turpretī tās aizsācēji nebaidījās attiecināt to uz dažādiem cilvēka darbības veidiem.

Psihoanalīze neaprobežojās ar terapeitiskajā praksē iegūtajiem rezultātiem, tā tika izmantota arī plašāk – saiknē ar cilvēka domāšanas un gara izpaušmēm. Tādējādi psihoanalītiķi, iztīrājot literatūru, tēlotājmākslu, skulptūras vai skaņdarbus, pārbaudīja savus pieņēmumus, kā funkcionē psihe.

Mēģinot atklāt mākslasdarba oriģinalitātes un vērtību avotus, psihoanalīze ievēda mākslinieka dzīves slēptākajās dziļēs, piedāvājot pavisam jaunu skatījumu uz dziļākajiem šedevriem. Teorētiku bieži (sevišķi tās neviennozīmības dēļ) neatzīta psihoanalīze mūzikas jomā piedāvā īpašu estētisko pētījumu tipu, kas nošķirams no skaņdarba neapzinātās daļas raksturojuma. Turklāt šāds mūzikas tulkojums var pat pārspēt interpreta sniegumu, jo akcentē ārpusmuzikālās nozīmes, kas slēpjas partitūrā. Bez estētiskās izpētes rakursa mēs nevarētu izprast, kāpēc, piemēram, ar Melizandes psiholoģisko tēlu neapmierinātais Klods Debišī pievienoja viņas raksturojumam vijoļu *divisi*: tādējādi tika izceltas sievietes sāpes un izmisums, aizliegtā mīlestība. Mēs nevarētu izskaidrot Lučijas di Lammermūras drudžaino ārprāta stāvokli, ja nezinātu, kā šāda patoloģija izpaužas reālajā dzīvē.

Interesanti, ka daudzi mākslinieki, dzejnieki un mūziķi ļoti labi pārzināja psihoanalīzes atklājumus. Vīne, tolaik neliela pilsēta, bija lieliska vieta ilgstošai zināšanu apmaiņai starp īpašu domātāju un mākslinieku grupu, kura koncentrējās dažādās iestādēs Ringā (*Ringstrasse*): operā, Pilsētas teātrī (*Burgtheater*), Tautas teātrī (*Volkstheater*) un Galvenajā slimnīcā. Gustavam Māleram šī jaunā pieeja cilvēka personībai kļuva par impulsu, kas deva cerību viņa personiskajai atlabšanai un ļāva pacelties pāri viņa kolēģu intelektuālajām interesēm. 1910. gada augustā Holandē Mālers satika Gustavu Zīgmundu Freidu. Šķiet, ka viņu īsās sadarbības rezultātā uzlabojās komponista dzīves pēdējie mēneši.

Mālers – milzu personība mūzikas vēsturē – radīja darbus, kuros izpaudās gan pagātnes iespaidi, gan revolucionāri atklājumi 20. gadsimta skaņurakstā. Izraudzīties Māleru kā paradigmu mūsu psihoanalītiskajam pētījumam rosināja fakts, ka viņa daiļrade piedāvā bagātīgu vielu psihoestētiskai analīzei. Komponista jucekļīgā dzīve, pilna traģisku epizožu, viņa pretrunīgā personība un duālistiskā daba – tas viss izpaužas viņa mūzikā; tai raksturīgi arī galēji, negaidīti kontrasti, kas bieži sasniedz iepriekš nepieredzētu askētiskumu. Mālera dziesmas ir pierādījums viņa mūzikas stila izkoptībai, tā izsmalcinātībai un spējai iedziļināties teorijās par cilvēka dvēseles noslēpumiem.

MŪZIKAS LASĪŠANA: PIEDZĪVOJUMI RADOŠAJĀ MUZIKOLOĢIJĀ

Džons Kefala-Kers

Rakstā aplūkoju mūziku un rakstīto vārdu ciešā saiknē: pētu, kā vārdi par mūziku var izteikt kaut ko citu nekā ekseģēze un kā mūzika par vārdiem var apstrīdēt mūzikas pašpietiekamību.

Izmantojot piemērus no maniem eksperimentiem radošajā muzikoloģijā, esmu atklājis iekšējo pasauli, kur literāri poētiskais vārds sastopas ar tradicionālo muzikoloģiju; jo īpaši pievērsos muzikālās pieredzes īpatnībām (analogiskā, personiskā, sensuālā, lokālā, subjektīvā un naratīvā aspektā), netieši kritizējot formālistiskas rakstīšanas monolīto universālisma tendenci un tās lielo vietu kritiski epistemoloģiskajā hierarhijā. Pētu arī ne vienmēr bezironisko pieeju, kas šajā jomā izpaužas attieksmē pret aizraušanās objektu.

Skaņdarbi vienmēr jau paši par sevi ir kritiski darbi, un rakstītā vārda kā ekseģēzes (šāds darbs vienmēr riskē par to pārtapt) hegemonija pārāk bieži ir jūtama muzikoloģijā, ja tā aprobežojas tikai ar verbāli lingvistisko aspektu.

DATORTEHNOLOĢIJAS KĀ ATSKAŅOTĀJMĀKSLINIEKA PALĪGS FAKTŪRAS ANALĪZĒ

Marina Čornaja

Atskaņotājmākslinieka darbs ar nošu tekstu sniedz iespēju dziļāk izprast paša komponista ieceri. Katram interpretam ir sava skaņdarba iestudēšanas metode. Nošu teksta apguves un ieskaņošanas procesā interprets pirmām kārtām pievērš uzmanību faktūras īpatnībām. Mūsdienu faktūras teorija izceļ divus būtiskus aspektus – figurāciju un dublējumus, kas tai piešķir tēlainību. Figuratīvā rakstība ir paņēmienu kopums faktūras sīkāko elementu mākslinieciskai organizācijai. Rūpīga skaņdarba figurācijas un dublējumu izpēte ļaus atrisināt dažādas atskaņojuma problēmas.